

פרשת בשלח

"ויהי בשלח פרעה את העם" (שמות י"ג, י"ז) – האברבנל שואל מדוע הפרשה פותחת במשפט "ויהי בשלח פרעה את העם" שמשתמע ממנו ששלוח ישראל תלוי היה בפרעה, האם לא יותר מתאים לומר אחרי כל כך הרבה שנות שעבוד וסבל "ויהי בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז"? או "ויהי בהוציא ד' את ישראל ממצרים"?

- א. חז"ל מלמדים אותנו שאמר לו הקב"ה לפרעה: אתה אמרת "וגם את ישראל לא אשלח" ואני אמרתי "שלח את עמי", נראה דברי מי עומדים ודברי מי בטלים לכך נאמר: "ויהי בשלח פרעה את העם" (שמות רבה) כלומר הביטוי "ויהי בשלח פרעה" בא לחדד את ההתרברבות של פרעה שלא ישלח את עם ישראל לעומת כניעתו המוחלטת לבורא עולם לפי שדברי פרעה בטלים מול דברי הקב"ה.
- ב. התורה אולי רוצה לציין שהמאורע הגדול של יציאת מצרים לא נבע מרצונם החופשי של ישראל לצאת לחירות אלא בגלל שפרעה גירש אותנו בעל כורחנו. התורה רוצה לציין זאת בפתיח של הפרשה כדי שנדע שמדובר בעם עבדים שגורש זה עתה ממצרים שלא מרצונו, והעבדות כל כך טבועה בנימי נפשו שאין מה לצפות ממנו במצב זה למעשי גבורה המאפיינים בני חורין. ולכן הקב"ה לא נחם דרך ארץ פלישתים (למרות שזה היה יותר קרוב) כי אמר אלוקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבנו מצרימה. פתיח זה מסביר גם את התנהגות העם ותלונותיו שמתוארות בהמשך הפרשה.
- ג. התורה אולי רוצה להגיד לנו

בפרשת השבוע פוסעים בני-ישראל פסיעות חירות ראשונות. בפרשה זו החל המסע הגדול אל החופש. והנה כבר בתחילתו שלח העם מבטים רבים אחורה, מבטים של נוסטלגיה לעבר ארץ השעבוד שננטשה - כיצד יתכן? האם יש הסבר לכך? בפרשה מופיעות שלוש תלונות עיקריות של בני ישראל היוצאים ממצרים:

1. פרעה רודף אחרי ישראל עם כל צבא מצרים. בני ישראל רואים את המצרים מרחוק ופוחדים מאוד. "ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר... טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר" (שמות י"ד, י"א-י"ב).
- איך יתכן שעם שהיה עד לאחד המאורעות המסעירים ביותר בהיסטוריה, יציאת מצרים, וראה את עוצמתו האינסופית של הקב"ה במכת בכורות ובשאר מכות מצרים, לא האמין בכוחו של הקב"ה שיעמוד לימינו גם במלחמות בדרך לארץ ישראל, עד כדי כך שהסכים לשוב למצרים בראותו מלחמה?
- תשובת משה: "אל תראו התייצבו וראו את ישועת ה'... ה' ילחם לכם ואתם תחרישון ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני-ישראל וייסעו" (שמות יד, יד-טו).
- מדוע ד' אמר למשה מה תצעק אלי? הרי בעת צרה זה בדיוק הזמן להתפלל? אל מי בדיוק משה היה צריך לפנות אם לא אל הקב"ה בעת צרה שכזאת? למה בדיוק הכוונה במילים "דבר אל בני ישראל וייסעו"? לאן ייסעו- לים?

2. "ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם... וילוונו העם על משה לאמור מה נשתה" (שמות ט"ו, כ"ב-צ"ג). היכן אמונתם של בני"קב"ה, הרי זה עתה חזו בנס קריאת ים סוף ובחורבן מצרים, האם חשבו לרגע שהקב"ה לא ידאג להם למים אחרי כל הניסים הללו? מאידך, מדוע הקב"ה לא מספק לבני ישראל מים לשתיה "בלי בעיות"? האם בני"קב"ה לא סבלו מספיק במצרים, הרי הגיע כבר שעת גאולתם? תגובת משה: "ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים" (שמות ט"ו, כ"ה).
- מדוע כאן הקב"ה לא שואל את משה מה תצעק אלי? כיצד ממתקים מים בעזרת עץ? כיצד הפיתרון עונה לבעיה של העם? כיצד הפיתרון מתקשר ל-12 המעיינות ו-70 התמרים שמצאו באילים?

3. "וילוננו כל עדת בני ישראל... מי ייתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע
כי הוצאתם אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב" (שמות ט"ז, ג').
תגובת ה': "ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו
הילך בתורתי אם לא" (שמות טז, ד). **האמנם? איזה "סיר בשר" היה בדיוק במצרים? האם בני ישראל
שכחו את העבדות והעינוי הקשים? הרי בקושי רב שרדו רק 20% מבני ישראל את שואת מצרים?**
העם מבקש 3 בקשות: חיים, מים ואוכל. נשים לב שהבקשות מדורגות ומופיעות לפי סדר החיוניות חיים-
מים- אוכל. בתלונה הראשונה כשהעם ביקש חיים לא נאמרה כלל המילה תלונה אלא "ויאמרנו", בתלונה
השנייה כשבני ישראל ביקשו מים כתוב "וילוננו העם" בתלונה השלישית כשרצו בשר כתוב "וילוננו כלל עדת בני
ישראל". **כיצד יתכן שתלונות העם הולכות וגדלות ככל שרצונו הנו למשהו פחות חיוני? האם זה מעיד על
משהו? בד"כ ככל שיש צורך חיוני יותר התלונה חזקה יותר ולא הפוך! מהן בדיוק התלונות של בני ישראל?
כיצד התגובות המתוארות בפסוקים פתרו את הבעיות?**
כדי לענות על שאלות אלו צריך להבין שהגאולה אינה אקט חד-פעמי אלא תהליך מתמשך. המצרים הצליחו
להטביע את העבדות בעם ישראל והיה קשה לעקור עבדות זו על ידי הלם מאורעות חד פעמי (כמו עשרת
המכות וקריעת ים סוף).

כדי להתנתק מהעבדות היה צורך בתהליך חינוכי ארוך, איטי, ושיטתי שאותו הקב"ה מלמד את בני
בפרשתנו. ננסה להסביר כיצד לכל תלונה של בני ישראל הייתה תגובה שונה שחינכה את העם בצעדיו
הראשונים אל החופש.
בתלונה הראשונה העם מפחד למות ע"י המצרים הרודפים אחריו. העם מאמין בקב"ה אך לא בעצמו.
ה' אומר למשה: "מה תצעק אלי"? זה לא זמן לתפילה וצעקות שלך, עכשיו הזמן לגרום לעם להאמין בעצמו:
"דבר אל בני ישראל ויסעו" אף אחד לא יעשה את הצעד במקומם. בני ישראל חייבים להאמין בכוחם ולעשות
מעשה. העם צריך לעשות את הצעד הראשון בכוחות עצמו מתוך אמונה בכוחו ויכולתו. זה הצעד הראשון
בדרך אל החופש. ואכן כשבני ישראל נוסעים וקופצים לים התוצאה הייתה שהים נס מפניהם ונבקע ל-2. כתוב
"הים ראה וינוס" - מופיע במדרש "מפני מה הים נס? מפני גבורתם של עם העבדים שיצא" שלמד שיש לו כוח.
כשהפנים העם את המסר העם הרגיש תחושת התעלות ופצח בשירה גדולה הנקראת שירת הים כשבליבו
החלומות על המקדש בארץ ישראל שהוא בדרך אליו. **על שם שירה זו נקראת שבת פרשת בשלה, שבת
שירה.**

נמשיך לתלונה השנייה: "ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולא
מצאו מים ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם... וילוננו העם על משה לאמור מה נשתה"
**שאלנו מדוע הקב"ה לא מספק לבני ישראל מים לשתיה "בלי בעיות"? האם לא סבלו מספיק במצרים? מה
היה המסר לבני ישראל בניסיון המים?**
עם ישראל יצא מים סוף וזכה בכל שלל מצרים, בזהב ובכסף רב שהים פלט, והיה באווירת התעלות. כתוצאה
העם התחיל להאמין יותר מדי בעצמו ובכוחו עד כדי כך ששכח לאן הוא רוצה לנסוע. העם הרגיש כבדות ולא
היה לו כח לנסוע. הכתוב מעיד "ויסע משה את ישראל מים סוף" – לעם לא היה כח ומשה היה צריך להסיע
אותם ולהזכיר להם לאן פניהם מועדות. הרבי מקוצק מסביר את הפסוק "ולא יכלו לשתות מים ממרה כי
מרים הם" – כלומר לא המים מרים, אלא בני ישראל היו המרים כיוון שפתאום חסרה להם המוטיבציה.
כשיש לך מוטיבציה אפשר לשתות גם מים מרים, אך כשאין מוטיבציה אי אפשר לשתות!
מדוע העם הרגיש כבדות? הרי רק לפני 3 ימים דיברו על מקדש והיו בשיא כוחם? העם גילה שמוטיבציה אינה
פונקציה של כסף וזהב, העם הרגיש שחסר לו משהו אחר. בניסיון המים הקב"ה רצה ללמד את בני ישראל כיצד ניתן
לשמר את המוטיבציה. כדי לשמר את המוטיבציה יש לדאוג לתדלוק רוחני, הכסף והזהב לא רלוונטיים.
ה' אומר למשה לקחת עץ (עץ במהותו הוא מר) ולשים במים המרים ואז המים הופכים למתוקים. זה היסוד
לכל הרפואה בעולם- "דומה בדומה ירפא", לנצח חיידק בעזרת חיידק!

ה' אומר למשה: קח מקל מר, וזה מה שיהפוך את המים המרים למתוקים. תלמד את העם שיהודי היודע את שורשיו ויושב ולומד מתמתק מעצמו. מתמתק מהתורה שלו. בתחילה לימוד התורה קשה אך ככל שלומדים רואים עד כמה הוא מתוק וממתיק (כמו העץ המר שהופך את המים למתוקים). ולכן נאמר: "וַיִּוְרְהוּ ה' עַץ", ויורהו (לשון הוראה) ולא ויראהו, כיוון שזה מה שה' לימד את משה. ואכן אנו רואים שהעם מפנים את המסר, ממשיך ממרה לאלימה ושם מוצאים 12 עינות מים ו-70 תמרים (שמות ט"ו, כ"ד). פתאום במדבר המר יש 12 מעיינות - כנגד כל אחד מהשבטים! **כל שבט מוצא את המעיין שלו וכן את הפרי הכי מתוק - דווקא במדבר.** תמר=תם+מר כשמחברים לשורש יש מוטיבציה והמר הופך למתוק.

עכשיו באה התלונה השלישית: עם ישראל עכשיו כבר מאמין בעצמו אך מבין שצריך גם את התורה. מצד אחד הוא בן חורין מצד שני הוא מבין שהוא תלוי באלוקים, מצד אחד "תאמין בעצמך" מצד שני אין לך כלום בלי 3 ימים תורה - מה עושים? בא עם ישראל כולו ואומר: אנו זוכרים את "שבתנו על סיר הברש" במצרים. **על איזה סיר בשר הם מדברים? הרי רדו בהם בפרך? כיצד בכלל הם מעלים במחשבה לשוב לארץ העבדים בשל סיר בשר דמיוני? מה בדיוק הטענה כאן? באים בני ישראל ואומרים: "הכי טוב סיר הברש".** במצרים כשהיינו עבדים, נכון שהרגו ועינו אותנו אבל לפחות בסוף כל יום קיבלנו בטוח את פרוסת הלחם. היינו מסכנים אך לא דאגנו למחר. היה רשע שדאג לנו. היה לו אינטרס שנאכל כל יום כדי שנמשיך לעבוד. פתאום אנחנו בני חורין וגם מאמינים, פתאום צריכים להסתכל לשמים ולחכות לאוכל, הניסיון הקשה הוא שיכולים להיות רעבים יום אחד. טיפול השורש של ה' לבעיה – הורדת המן.

שני ניסיונות היו במן:

1. קודם כל עד הלילה היה צריך לגמור הכל. אסור היה לשמור בצד כמו עבד שלא מאמין בקב"ה שמחר בבוקר הוא ייתן שוב. מן שהושאר הפך לתולעים (זה לא עונש זה הטבע - זו תוצאה מתבקשת - במדבר אם יש פירוורים באים תולעים. אם רוצים ניסים שהמן לא יתקלקל צריך להאמין ולא להשאיר למחר). כלומר, יש שובע אך יש גם להאמין בה' שאותו שובע יהיה גם מחר. הניסיון כאן הוא ללכת לישון בידיעה שהמקרר ריק אך מחר יהיה מלא שוב.

2. שישה ימים העם צריך להתאמץ ולהשקיע בלקיטת המן וביום השביעי לא יהיה בשדה. במשך 40 שנות הנדודים במדבר התרגלו בני ישראל לא לדאוג ליום המחר, מזונם ניתן להם בכל יום ויום מחדש, אולם הם היו חייבים ללקט אותו, מי שלא ליקט לא היה לו אוכל באותו יום. הקב"ה רצה ללמד את בני ישראל לעבוד 6 ימים - כדי לפתח את האמונה בעצמם (מי שמשקיע ומתאמץ מתקדם), ולהפסיק בשבת - כדי שיזכרו שרק בגלל שהקב"ה נתן להם את הכח יש להם כח.

כפי שראינו, דור יוצאי מצרים זכה ל"סדרת חינוך" ולניסים גדולים שעזרו לו להתנתק מהעבדות. עם זאת ניצוץ של עבדות תמיד היה חבוי בליבו של דור זה ולכן היה חייב לסיים את חייו במדבר. דור המדבר שקם אחריו לא ראה גלות, ונפשו הגבוהה הנקייה מעבדות סייעה לו לעלות באומץ לב לארץ, לכבוש אותה ולהקים בה מדינה.

”והיכת בצור ויצאו ממנו מים”- (שמות פרק י”ז , פסו’ ו’)

מדוע בפרשתנו משה נצטווה להכות את הצור ואילו במי מריבה נצטווה לדבר אל הסלע ? (”ודיברת אל הסלע לעיניהם... - במדבר , פרשת חוקת פרק כ’ , פסוק ח’) **מדוע בפרשתנו הציווי הוא להכות את הצור ובמי מריבה**

בפרשת חוקת הציווי הוא לדבר אל הסלע? מה ההבדל בין 2 הפעמים?

ההבדל בין 2 הפעמים הנו מצבו הרוחני והבשלות של עם ישראל. ידוע הפסוק ”חונך לנער על פי דרכו” (משלי פרק כ”ב פסו’ ו’) כלומר יש לחנך כל ילד/נער לפי טבעו וגילו. לא שייך לנסות להסביר לתינוק/ליד קטן שעדיין אינו מבין שחשוב לצום ביום כיפור ומה המשמעות של יום זה. תינוק או ילד קטן צריך ”סיפוק צרכים מיידים” כאשר הוא צמא או רעב חייבים לספק לו זאת במייד, זה צורך קיומי עבורו, הסברים לא שייכים לגיל זה. כאשר הילד גדל ומתפתח הוא יכול להכיל ולהבין דברים מורכבים יותר ואז ניתן לפנות אליו ולהסביר לו ברמה שבה הוא נמצא. כאשר בני ישראל יצאו ממצרים לאחר כל כך הרבה שנות עבדות ושעבוד, הם היו שרויים במ”ט שערי טומאה, מצבם הרוחני דומה היה לתינוק שזה עתה נולד וזקוק לסיפוק צרכים מיידים ולכן בשלב זה משה נצטווה בפרשתנו, על תגובה מתאימה הכאה מיידית בצור להוצאת מים. פרשת חוקת עוסקת בשנת ה-40 של בני ישראל במדבר. בשלב זה בני ישראל כבר יצאו מזמן מגדר של ”תינוק שנולד” וגם מגדר של ”נער”. בשנה זו מסתיימות 40 שנים של עיצוב אישיות וזהות עצמית במדבר, רגע לפני הכניסה לארץ, בשנה זו עולה ותופס את מקומו ההיסטורי הדור החדש של דור באי הארץ. בשלב זה העם בשל למסר אחר מורכב יותר, ולכן משה נצטווה בפרשת חוקת לדבר אל הסלע ולא להכות אותו. מאותה סיבה בפרשתנו משה נצטווה להכות את הצור ובפרשת חוקת את הסלע. הצור הנו סלע קשה וחזק מאוד (משקף את מצב העם שזה עתה יצא ממצרים – כעין חומר גלם קשה, חזק מאוד ולא מעובד), הסלע כידוע, יותר רך ועדין (לאחר העיצוב והחינוך במשך 40 שנות מדבר).

” כי האדם עץ השדה” – מענייני חודש שבט.

מה הקשר בין העץ לאדם?

בכל עץ פועלים 2 כוחות המנוגדים זה לזה. הכוח הראשון הוא כוח המשיכה שבלעדיו העץ אינו יכול להשתרש בארץ, הכוח השני פועל בניגוד מוחלט לכוח המשיכה ומאפשר לנוזלים להגיע מהמקום הנמוך ביותר עד צמרת העץ. על מנת שיצאו פירות טובים, הכוח שמאפשר לנוזלים לעלות מהמקום הכי נמוך צריך להיות חזק יותר מכוח המשיכה. גם באדם פועלים 2 כוחות המנוגדים זה לזה. היצר הרע מנסה להוריד את האדם לשאול וכנגדו היצר הטוב מרומם את האדם ומאפשר לו לנסוק מהמקום הכי נמוך למרומים. כדי שיתקבלו פירות טובים האדם צריך לחזק את היצר הטוב שבו ולהקפיד שכוחו תמיד יהיה חזק יותר.

יהי רצון שהכוחות החיוביים שפועלים בנו יהיו תמיד חזקים יותר מהכוחות השליליים שנזכה להרבות במעשים טובים ולסייע בעזרה לחלשים ולנזקקים ועל ידי הגברת הכוחות החיוביים שמעלים את המים לצמרת נזכה להוציא פירות יפים ומעולים.

שבת שלום,